

Верховний
Суд

Особливості доказування у кримінальному провадженні в суді апеляційної інстанції (ч. 3 ст. 404 КПК)

Сергій ФОМІН

суддя Верховного Суду у Касаційному кримінальному суді

НШСУ

4 березня 2024

КРИТЕРІЇ ДОПУСТИМОСТІ

Тільки ст. 87 КПК або і ст. 86 КПК, і ст. 87 КПК ?

Висновок щодо застосування норми права

У випадку призначення експертизи слідчим, який не входить до складу визначеної у кримінальному провадженні слідчої групи суд, вирішуючи питання про допустимість даних висновку експерта як доказів, повинен у межах доводів сторін перевірити, чи призвів спосіб призначення експертизи до порушення тих чи інших прав і свобод людини, передбачених Конвенцією та/або Конституцією України. У разі визнання доказів недопустимими суд має вмотивувати свої висновки про істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, зазначивши, які саме й чиї права і свободи було порушено і в чому це виражалось.

Оцінюючи докази на предмет допустимості відповідно до критеріїв, встановлених кримінальним процесуальним законом, суд виходить з обставин конкретної справи і також повинен вмотивувати своє рішення.

Постанова Великої Палати ВС від 31.08. 2022

Справа № 756/10060/17

Провадження № 13-3 кс 22

Але в мотивах зазначено:

Невідповідність тим чи іншим вимогам закону нівелює доказове значення відомостей, одержаних у результаті відповідних процесуальних дій, не в будь-якому випадку, а лише в разі, якщо вона призвела до порушення прав людини і основоположних свобод або ж **ставить під сумнів походження доказів, їх надійність і достовірність**. Адже для прийняття законного й обґрунтованого рішення суд має отримувати максимально повну інформацію щодо обставин, які належать до предмета доказування, надаючи сторонам у змагальній процедурі достатні можливості перевірити й заперечити цю інформацію.

мотиви Великої Палати ВС, висловлені у постанові від 31.08. 2022

За змістом статей 36, 37, 110 КПК рішення про призначення (визначення) прокурора, який здійснюватиме повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні, та у разі необхідності групи прокурорів, які здійснюватимуть повноваження прокурорів у конкретному кримінальному провадженні, обов'язково повинно прийматись у формі постанови, яка має міститись у матеріалах досудового розслідування для підтвердження факту наявності повноважень. Така постанова має відповідати передбаченим КПК вимогам до процесуального рішення в формі постанови, у том числі, бути підписаною службовою особою, яка її прийняла. Відсутність зазначеної постанови в матеріалах досудового розслідування або її непідписання керівником відповідного органу прокуратури обумовлює недопустимість доказів, зібраних під час досудового розслідування, як таких, що зібрані під наглядом і процесуальним керівництвом прокурора (прокурорів), який не мав на те законних повноважень.

Постанова об'єднаної палати ККС ВС від 22.02.2021

Справа № 754/7061/15

Провадження № 51-4584 кмо 18

Постанова про доручення досудового розслідування іншому органу досудового розслідування, її обґрунтування та вмотивування має бути предметом дослідження суду в кожному кримінальному провадженні, яка здійснюється з урахуванням його конкретних обставин. Результати такого дослідження утворюють підстави для подальшої оцінки отриманих у результаті проведеного досудового розслідування доказів з точки зору допустимості.

У разі доручення Генеральним прокурором, керівником обласної прокуратури, їх першими заступниками та заступниками здійснення досудового розслідування кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування без встановлення неефективності досудового розслідування органом досудового розслідування, визначеним ст. 216 КПК, зазначені уповноважені особи діятимуть поза межами своїх повноважень. У такому випадку матиме місце недотримання належної правової процедури застосування ч. 5 ст. 36 КПК та порушення вимог статей 214, 216 КПК.

Наслідком недотримання належної правової процедури як складового елементу принципу верховенства права є визнання доказів, одержаних в ході досудового розслідування недопустимими на підставі ст. 86, п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК як таких, що зібрані (отримані) неуповноваженими особами (органом) у конкретному кримінальному провадженні, з порушенням установленого законом порядку.

Постанова Об'єднаної палати ККС ВС від 24.05.2021

Справа № 640/5023/19

Провадження № 51-2917кмо20

Повноваження керівника органу досудового розслідування визначати слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, у формі письмового «доручення», яке містить ті самі реквізити, що й постанова, зокрема: посада особи керівника органу досудового розслідування, час і місце складання доручення, підстави для його винесення (статті 39, 214 КПК), номер кримінального провадження, внесеного до ЄРДР, попередню правову кваліфікацію та вказівки щодо проведення якісного, ефективного і оперативного досудового розслідування (як у цій справі), не суперечить вимогам ст. 39 КПК і є достатнім документом для наділення такого слідчого повноваженнями здійснювати досудове розслідування у конкретному кримінальному провадженні.

Прийняття рішення саме у такій письмовій формі (а не у формі постанови) не свідчить, що досудове розслідування здійснювалося неуповноваженою особою і що отримані під час такого розслідування докази є недопустимими на цих підставах.

Постанова ККС ВС від 25.08.2021

Справа № 663/267/19

Провадження № 51-3344 км 20

За приписами статей 39, 110, ч. 1 ст. 214 КПК рішення про призначення (визначення) групи слідчих, які здійснюватимуть досудове розслідування, визначення старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих, обов'язково приймається у формі, яка повинна відповідати визначеним кримінальним процесуальним законом вимогам до процесуального рішення у формі постанови.

Відсутність такого процесуального рішення в матеріалах кримінального провадження обумовлює недопустимість доказів, зібраних під час досудового розслідування, як таких, що зібрані неуповноваженою на те особою.

Постанова об'єднаної палати ККС ВС від 04.10.2021

Справа № 724/86/20

Провадження № 51-1353кмо21

Об'єднана палата Касаційного кримінального суду у постанові від 14 лютого 2022 року (справа № 477/426/17, провадження № 51-4963 кмо 20) уточнила зазначений вище висновок і вказала, що постанови керівника органу досудового розслідування про визначення слідчого або групи слідчих, старшого групи слідчих, які здійснювали досудове розслідування, можуть бути надані прокурором та оголошені під час судового розгляду у випадку, якщо під час дослідження доказів в учасників провадження виникне сумнів у їх достовірності, з огляду на те, що ці докази було зібрано неуповноваженими особами. Якщо в суді першої інстанції це питання не ставилось, а виникло під час апеляційного чи касаційного розгляду, такі процесуальні документи можуть бути надані суду апеляційної чи касаційної інстанції в межах перевірки доводів, викладених в апеляційній чи касаційній скаргах.

Постанова ОП ККС від 14 лютого 2022 року (справа № 477/426/17, провадження № 51-4963 кмо 20)

Відповідно до правового висновку об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду, викладеного у постанові від 22 лютого 2021 року у справі № 754/7061/15 (провадження № 51-4584 кмо 18) за змістом статей 36, 37, 110 КПК рішення про призначення (визначення) прокурора, який здійснюватиме повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні, та у разі необхідності групи прокурорів, які здійснюватимуть повноваження прокурорів у конкретному кримінальному провадженні, обов'язково повинно прийматись у формі постанови, яка має міститись у матеріалах досудового розслідування для підтвердження факту наявності повноважень. Така постанова має відповідати передбаченим КПК вимогам до процесуального рішення в формі постанови, у тому числі, бути підписаною службовою особою, яка її прийняла. Відсутність зазначеної постанови в матеріалах досудового розслідування або її непідписання керівником відповідного органу прокуратури обумовлює недопустимість доказів, зібраних під час досудового розслідування, як таких, що зібрані під наглядом і процесуальним керівництвом прокурора (прокурорів), який не мав на те законних повноважень.

Виходячи з наведеного, відсутність в матеріалах досудового розслідування постанови про призначення прокурора або групи прокурорів, які здійснюватимуть повноваження прокурора у кримінальному провадженні, обумовлює недопустимість доказів, зібраних під час досудового розслідування, як таких, що зібрані під наглядом і процесуальним керівництвом прокурора, який не мав на те законних повноважень.

В ході перевірки кримінального провадження встановлено, що питання про недопустимість доказів через відсутність постанови про визначення групи прокурорів стороною захисту піднімалось протягом судового та апеляційного розгляду, однак стороною обвинувачення така постанова надана не була, та долучена лише до касаційної скарги.

Про відсутність такої постанови, зокрема, свідчить й реєстр матеріалів досудового розслідування у кримінальному провадженні, оскільки у розділі II «Прийняті в ході досудового розслідування процесуальні рішення» також відсутні згадки про наявність постанови про визначення групи прокурорів. З огляду на викладене, перевіряючи вирок суду та аналізуючи наведені доводи захисника, апеляційний дійшов обґрунтованого висновку про те, що відсутність у матеріалах кримінального провадження постанови про визначення прокурора (групи прокурорів) є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, що свідчить про недопустимість доказів здобутих в ході досудового розслідування, а тому доводи касаційної скарги прокурора в цій частині є безпідставними та такими, що не узгоджуються з вимогами кримінального процесуального закону.

Постанова ККС від 30 жовтня 2023 року справа № 759/23184/20, провадження № 51-5026 км 23

Як суд першої, так і суд апеляційної інстанції, не отримавши на цих етапах провадження від сторони обвинувачення копії відповідної постанови про призначення групи слідчих, не надали відповідного аналізу аспектам допустимості окремих доказів з огляду на відсутність належного підтвердження повноважень слідчих, які здійснювали відповідні слідчі дії, а натомість визнали можливим прийти до висновку про те, що слідчі, які здійснювали окремі слідчі дії, були належно уповноваженими на це з огляду на наявність окремих витягів з ЄРДР, про необґрунтованість чого вказувалося вище.

З огляду на це, судова палата не вбачає підстав відступу від позиції, викладеної у постанові Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 30 жовтня 2023 року (справа № 759/23184/20, провадження № 51-5026км23) як такої, що ухвалена з урахуванням позиції, викладеної у постанові об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 14 лютого 2022 року (справа № 477/426/17, провадження № 51-4963 кмо 20), вбачаючи, що аспекти допустимості окремих доказів у провадженні в контексті наявності відповідних повноважень слідчого мають бути належно проаналізовані місцевим та апеляційним судами з урахуванням змісту належного процесуального документу, якими такі повноваження визначаються.

Постанова Третьої судової палати ККС від 26 січня 2024 року
справа № 466/9158/14-кпровадження № 51–645 км 18

Висновок щодо застосування статей 284, 392 КПК України:

Ухвалу про закриття кримінального провадження в його частині може бути оскаржено в апеляційному порядку до ухвалення судових рішень, передбачених ч. 1 ст.392 КПК України щодо іншої частини інкримінованих особі діянь.

Постанова ОП ККС від 25 вересня 2023 року (справа № 755/18777/20 провадження № 51-4802кмо21)

Вирок суду першої інстанції, ухвалений в порядку ст. 349 ч. 3 КПК України, може бути оскаржений в апеляційному порядку у зв'язку з неправильною кваліфікацією дій обвинуваченої особи, а тому рішення суду апеляційної інстанції про відмову у відкритті апеляційного провадження з підстав, передбачених ст. 399 ч. 4 КПК України, є необґрунтованим.

Постанова ККС від 04 липня 2023 року (справа № 755/11885/22., номер провадження в апеляційному суді 11-кп/824/2068/2023, провадження № 51 – 789 км 23)

Положеннями частини 2 статті 381 КПК встановлено, що суд розглядає обвинувальний акт щодо вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду в судовому засіданні за відсутності учасників судового провадження, якщо обвинувачений не оспорує встановлені під час дізнання обставини і згоден із розглядом обвинувального акта.

Однією з процесуальних підстав такого розгляду є письмова заява підозрюваного щодо беззаперечного визнання своєї винуватості, згоди із встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного оскарження згідно з частиною 2 статті 302 КПК та згоди з розглядом обвинувального акта у спрощеному провадженні, яка, згідно з пунктом 1 частини 3 цієї статті складається в присутності захисника.

Як убачається з матеріалів кримінального провадження, обвинувачений подав відповідну заяву на ім'я прокурора Подільської окружної прокуратури м. Києва, у якій окрім передбачених пунктом 1 частини 3 статті 302 КПК пунктів, зазначив про своє прохання призначити йому покарання у виді штрафу у розмірі однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. На це мав би звернути увагу прокурор, який відповідно до частини 2 статті 302 КПК зобов'язаний роз'яснити підозрюваному юридичні наслідки складання такою заявою і пояснити відмінність інституту розгляду обвинувального акта у спрощеному порядку від кримінальних проваджень на підставі угод.

Зміст вищезазначеної заяви та поданої обвинуваченим у подальшому апеляційної скарги, на думку колегії суддів, свідчить про нерозуміння особою у повній мірі юридичного значення та наслідків поданої заяви, оскільки в апеляційній скарзі він допустив суттєві суперечності.

Так, він не погоджується з призначенням йому судом першої інстанції у виді арешту на строк 3 місяці, вважає, що його заява з проханням (прийнятою прокурором та переданою до суду) за своїм процесуальним характером є угодою про визнання винуватості, обґрунтовує свою позицію щодо суворості покарання малозначністю свого діяння, що за змістом ч. 2 ст. 11 КК не є кримінальним правопорушенням, і просить суд апеляційної інстанції скасувати вирок місцевого суду і закрити кримінальне провадження, при цьому не зазначаючи підставу такого закриття.

Постанова ККС від 19 лютого 2024 року (справа № 756/10485/23, провадження № 51-6505км23

На сайті Верховного Суду

ОГЛЯД судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо особливостей апеляційного оскарження ухвал слідчих суддів

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/ogliady/Oglyad_KKS_oskar_slid_sud.pdf

На відміну від рішень, що стосуються первісного рішення про арешт або відмову у арешті майна, рішення, що стосуються подальшої долі арештованого майна, – про скасування або відмову у скасуванні арешту майна, – прямо не згадані в статті 309 КПК. Однак це не означає, що законодавець тим самим висловив заборону на оскарження таких рішень, оскільки такий підхід важко обґрунтувати виходячи із завдань кримінального судочинства, і колегія суддів вважає, що право на таке оскарженні імпліцитно міститься у пункті 9 частини 1 статті 309 КПК.

Суд приходять до висновку, що ухвала слідчого судді про скасування арешту майна або про відмову у такому скасуванні призводить до таких же правових наслідків, як і ухвала про арешт майна або відмову в арешті майна, тому положення пункту 9 частини 1 статті 309 у їх взаємозв'язку зі статтями 170, 173, 174 КПК передбачають право на апеляційне оскарження не лише ухвали слідчого судді про арешт майна або відмову у ньому, а також і ухвали про скасування або про відмову у скасуванні арешту майна.

Ухвала ККС від 23 січня 2024 року (справа № 569/19829/21, провадження № 51-1344км22)

Положення частин 1 та 2 ст. 309 КПК України містять вичерпний перелік судових рішень слідчого судді, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування в апеляційному суді.

Відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 309 КПК України під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про арешт майна або відмову в ньому. Тобто можливості оскарження ухвал слідчого судді про скасування арешту майна чинний кримінальний процесуальний закон не передбачає.

З цього питання є висновок, викладений у постанові об'єднаної палати ККС ВС від 19 лютого 2019 року справа № 569/17036/18, провадження № 51-598кмо19, у якому зазначено, що в аспекті положень ст. 309 КПК України ухвала слідчого судді про повне або часткове скасування арешту майна, постановлена за правилами ст. 174 КПК, не підлягає апеляційному оскарженню.

Обставини цього провадження релевантні обставинам провадження, в межах якого був зроблений указаний вище висновок об'єднаної палати ККС ВС.

Колегія суддів з метою дотримання єдності судової практики вважає необхідним слідувати зазначеному висновку, не вбачаючи з цих причин підстав для слідування позиції, висловленій в ухвалі ККС ВС від 23 січня 2024 року у справі № 569/19829/21, провадження № 51-1344км22, про що зазначає адвокат.

Постанова ККС від 07 лютого 2024 року (справа № 607/14419/23, провадження № 51- 6926км23)

Справа № 712/191/23

провадження № 51-3208км23

Буде вирішуватися питання про апеляційне оскарження ухвали слідчого судді про відмову у скасуванні арешту майна

Розгляд призначений на 13 березня 2024 року.

Висновок:

Ухвала суду про накладення арешту на майно, постановлена під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судових рішень, передбачених ч.1 ст. 392 КПК України, не підлягає окремому апеляційному оскарженню.

В силу ч. 2 ст. 392 КПК України ухвалу судді (суду) про арешт майна може бути переглянуто під час апеляційного оскарження вироку по відповідному кримінальному провадженню, а також скасовано в порядку статті 174 КПК України. Це свідчить про те, що чинне законодавство не виключає можливість перегляду відповідної ухвали судді (суду), але визначає певні межі для її реалізації.

Постанова ОП ККС від 24 жовтня 2022 року (справа № 456/3303/21, провадження № 51-5257 кмо 21)

Висновок щодо застосування положень ч. 4 ст. 399 КПК:

«Серед усіх рішень слідчого судді, можливість ухвалення яких прямо не передбачена КПК у межах відповідних регламентованих цим Кодексом процедур, слід виокремлювати дві групи рішень:

- ухвалені поза межами процедури, передбаченої КПК (з питань, процедура вирішення яких слідчим суддею не передбачена КПК);
- ухвалені в межах передбаченої КПК процедури із застосуванням положень ч. 6 ст. 9 КПК та загальних засад кримінального провадження, визначених ч. 1 ст. 7 цього Кодексу.

При вирішенні питання щодо апеляційного оскарження рішень слідчого судді, ухвалених у межах передбаченої КПК процедури із застосуванням положень ч. 6 ст. 9 КПК та загальних засад кримінального провадження, визначених ч. 1 ст. 7 цього Кодексу, слід виходити насамперед із сутнісного критерію, визначально закладеного законодавцем при визначенні кола ухвал слідчого судді, що підлягають оскарженню.

З огляду на те, що постановлення слідчим суддею ухвали про повернення клопотання слідчого про арешт майна у зв'язку з недотриманням при поданні такого клопотання вимог ч. 2 ст. 132 КПК (якщо воно не підлягає розгляду в цьому суді) не призводить ні до встановлення обмежень конституційних прав особи, ні до неможливості оскарження вже встановлених правообмежень, ані до перешкоджання здійсненню ефективного досудового розслідування чи кримінального провадження в цілому, така ухвала не підлягає оскарженню в апеляційному порядку під час досудового розслідування».

Постанова ОП ККС від 31 травня 2021 року (справа № 646/3986/19, провадження № 51-3335 кмо 20)

ЧЕКАЄМО! Рішення Великої Палати Верховного Суду (справа № 304/1035/20)

Яким чином потрібно тлумачити положення ч. 3 ст. 403 КПК з огляду на право захисника (представника) подати зміни та/або доповнення до апеляційної скарги обвинуваченого/потерпілого?

За змістом статей 396, 399 КПК усунення недоліків апеляційної скарги, які пов'язані з її змістом, здійснюється шляхом внесення змін чи доповнень до апеляційної скарги, або шляхом подання нової апеляційної скарги.

За загальним правилом, визначеним у ст. 403 КПК, право змінити та/або доповнити апеляційну скаргу має особа, яка її подала. Проте з метою недопущення випадків переривання здійснення прокуратурою функції підтримання публічного обвинувачення в суді, зокрема, у разі неможливості виконання з об'єктивних причин своїх повноважень конкретно визначеним у кримінальному провадженні прокурором, вказане правило має винятки.

Так, згідно з ч. 4 ст. 36 КПК Генеральний прокурор, керівник регіональної прокуратури, їх перші заступники та заступники мають право доповнити, змінити або відмовитися від апеляційної скарги, внесеної ними, керівниками, першими заступниками чи заступниками керівників або прокурорами прокуратур нижчого рівня.

Як убачається з матеріалів провадження, з апеляційною скаргою на вирок до апеляційного суду звернулася прокурор, який брав участь у розгляді справи судом першої інстанції. Встановивши невідповідність змісту її апеляційної скарги вимогам ст. 396 КПК, ухвалою апеляційний суд залишив апеляційну скаргу прокурора без руху, надавши строк на усунення недоліків. Протягом встановленого строку прокурор, який подавав апеляційну скаргу, недоліків не усунув.

Натомість, на виконання зазначеної ухвали апеляційного суду, з апеляційною скаргою звернувся прокурор групи прокурорів, котрий не подавав первинної апеляційної скарги та за посадою не є прокурором вищого рівня, як це визначено у ч. 4 ст. 36 КПК.

Ухвалою апеляційного суду апеляційну скаргу прокурора повернуто на підставі п. 1 ч. 3 ст. 399 КПК. ККС залишив рішення без зміни.

Постанова ККС від 27 вересня 2023 року (справа № 946/7438/22, провадження № 51-1174 км 23)

У випадку визначення порядку обчислення строку на апеляційне оскарження судового рішення для особи, яка поміщена до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку, має застосовуватися аналогія права, про яку йдеться у зазначеній вище нормі.

Так, відповідно до статті 10 КПК, яка закріплює рівність перед законом і судом як загальну засаду кримінального провадження, не може бути привілеїв чи обмежень у процесуальних правах, передбачених цим Кодексом, за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, громадянства, освіти, роду занять, а також за мовними або іншими ознаками. У випадках і порядку, передбачених цим Кодексом, певні категорії осіб (неповнолітні, іноземці, особи з розумовими і фізичними вадами тощо) під час кримінального провадження користуються додатковими гарантіями.

Закон не визначає вичерпного переліку ознак людини, за якими має бути забезпечена рівність перед законом і судом.

Колегія суддів зазначає, що знаходження людини в умовах несвободи, є однією з тих ознак, яка споріднює осіб, які перебувають під вартою, з особами, поміщеними до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку.

Виходячи з вищевикладеного, Суд вважає, що для особи, поміщеної до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку, а у подальшому - стосовно якої застосовані примусові заходи медичного характеру, розповсюджуються правила частини 3 статті 395 КПК.

Отже, для прийняття рішення щодо дотримання особою, яка поміщена до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку, строків на апеляційне оскарження судового рішення необхідно з'ясувати, коли їй було вручено копію судового рішення, що оскаржується, а також встановити, коли вказана особа подала апеляційну скаргу.

Постанова ККС від 24 листопада 2023 року (справа № 241/667/21, провадження № 51- 5594 км 21)

Відповідно до абзацу 2 частини 3 статті 395 КПК, якщо вирок в порядку, передбаченому статтею 382 КПК, постановлено без виклику особи, яка його оскаржує, строк апеляційного оскарження для такої особи має обчислюватись з дня отримання нею копії вироку незалежно від наявності інших джерел інформування про прийняте рішення.

Постанова ОП ККС від 22 січня 2024 року (справа № 757/1624/22, провадження № 51-1819км23)

Згідно з ч. 3 ст. 404 КПК до початку апеляційного розгляду особа, яка подала апеляційну скаргу, має право змінити та/або доповнити її. У такому разі суд апеляційної інстанції за клопотанням осіб, які беруть участь в апеляційному розгляді, надає їм час, необхідний для вивчення зміненої апеляційної скарги і подання заперечень на неї.

Внесення до апеляційної скарги змін, які тягнуть за собою погіршення становища обвинуваченого, за межами строків на апеляційне оскарження не допускається.

Як убачається з матеріалів кримінального провадження, прокурор подав апеляційну скаргу, в тому числі, з підстав неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність. Зокрема, на його переконання, суд першої інстанції необґрунтовано перекваліфікував дії засуджених з ч. 3 на ч. 1 ст. 368 КК, у зв'язку з чим прокурор просив апеляційний суд призначити покарання саме за ч. 3 ст. 368 цього Кодексу (т. 11, а. п.145–148).

Після закінчення строку на апеляційне оскарження прокурор надіслав доповнення до апеляційної скарги, у яких наводив додаткові аргументи, що не були зазначені в первісній скарзі (т. 12, а. п. 134–138).

Проте в зазначених доповненнях прокурор не ставив питання про погіршення становища засуджених, оскільки прохальна частина аналогічна вимогам, викладеним в апеляційній скарзі, тобто сама підстава скасування – неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність – залишилась незмінною, а отже, в підсумку прокурор в доповненнях не погіршує становища обвинувачених.

Постанова ККС від 21 лютого 2022 року справа № 758/11219/16-к провадження № 51-3078км21

На стадії прийняття апеляційної скарги та відкриття апеляційного провадження суд апеляційної інстанції не вправі вирішувати питання, які вирішуються на стадії апеляційного розгляду, порядок і межі якого визначено статтями 404–405 КПК.

У цій справі суддя-доповідач удався до перевірки та оцінки доводів апеляційної скарги, що не передбачено на стадії вирішення питання про відкриття апеляційного провадження, оскільки така перевірка має здійснюватися судом апеляційної інстанції колегіально у складі, визначеному ч. 4 ст. 31 КПК, під час апеляційного розгляду кримінального провадження (матеріалів провадження) по суті.

Не погоджуючись із вироком місцевого суду, яким затверджено угоду про визнання винуватості, укладену між прокурором і обвинуваченим, захисник оскаржив його в апеляційному порядку. Апеляційний суд ухвалою апеляційну скаргу захисника на вирок залишив без руху на підставі ч. 1 ст. 399 КПК, оскільки захисник не конкретизував, у чому саме полягає незаконність та необґрунтованість оскаржуваного судового рішення. У межах наданого строку захисник подав до апеляційного суду апеляційну скаргу на вирок місцевого суду. У поданій апеляційній скарзі захисник наводив доводи, аналогічні тим, що викладені в його касаційній скарзі, зокрема, стверджував, що обвинувальний акт у цій справі був розглянутий з порушенням правил підсудності, вирок був ухвалений без дотримання вимог ч. 6 ст. 474 КПК. Апеляційний суд ухвалою апеляційну скаргу захисника повернув на підставі п. 1 ч. 3 ст. 399 КПК, оскільки недоліків у ній не усунуто в установлений судом строк. Апеляційний суд указав, що в уточненій апеляційній скарзі захисник повторно не навів жодної підстави, установленної ст. 394 КПК, для оскарження вироку за угодою про визнання винуватості. Керуючись положеннями п. 1 ч. 3 ст. 399 цього Кодексу, суд повернув апеляційну скаргу захисника. Водночас він визнав необґрунтованим твердження захисника про те, що оскаржуваний вирок був укладений з порушенням вимог ч. 6 ст. 474 КПК, і наголосив, що угоду було укладено в присутності захисника.

Постанова ККС від 12.07.2023 року (Справа № 522/12266/22, Провадження № 51-1832км23)

Межі апеляційного перегляду судового рішення – це визначений кримінальним процесуальним законом обсяг, у якому здійснюється перевірка судом апеляційної інстанції оскарженого судового рішення суду першої інстанції.

Аналіз норм кримінального процесуального закону дає підстави стверджувати, що межі перегляду мають свої кількісні та якісні показники. Якщо кількісний показник обумовлюється кількістю апеляційних скарг, поданих на рішення суду першої інстанції, то якісний показник пов'язаний з доводами, викладеними учасниками кримінального провадження, та їх вимогами до суду апеляційної інстанції, які мають узгоджуватися з положеннями статті 407 КПК.

Підставою для перегляду рішень суду першої інстанції є апеляційна скарга, яка може бути подана у межах строків на апеляційне оскарження, зазначених у статті 395 КПК. У разі пропуску строків, передбачених цією статтею, вони можуть бути поновлені у встановленому законом порядку.

Разом з тим особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відмовитися від неї до закінчення апеляційного розгляду. Захисник підозрюваного, обвинуваченого, представник потерпілого можуть відмовитися від апеляційної скарги тільки за згодою відповідно підозрюваного, обвинуваченого чи потерпілого (частина 1 статті 403 КПК).

Прийняття відмови від апеляційної скарги перешкоджає подальшому її розгляду в суді апеляційної інстанції, а у випадках, передбачених частиною 2 статті 403 КПК, тягне за собою закриття апеляційного провадження.

Висновок щодо застосування норм права у подібних правовідносинах:

Розширення кількісного показника меж апеляційного перегляду судового рішення після початку апеляційного розгляду не допускається.

КПК не передбачає узгодження прокурором, який подав апеляційну скаргу, відмови від неї з прокурором вищого рівня. Також КПК не передбачає права прокурора вищого рівня відкликати прийняту апеляційним судом відмову прокурора, який подав апеляційну скаргу, від неї.

Постанова ККС від 14 листопада 2022 року справа №640/3693/15-к провадження № 51-5737км19

Частина 2 статті 84 КПК визначає вичерпний перелік процесуальних джерел доказів у кримінальних провадженнях щодо злочинів, серед яких є показання.

У свою чергу показання – це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження (частина 1 статті 95 КПК). Процесуальний порядок допиту під час досудового розслідування врегульований статтею 224 КПК, у судовому провадженні – статтями 351 – 354, 356 КПК.

Окрім надання показань, кримінальний процесуальний закон надає можливість на різних етапах провадження учасникам надати свої пояснення. Такі пояснення можуть стосуватися висловлювання позиції щодо поданих клопотань, скарг, у тому числі апеляційних, касаційних, тощо.

Проте, показаннями, які отримуються у суворо передбаченій процесуальній формі, не слід ототожнювати з поясненнями, які не є джерелами доказів у кримінальних провадженнях щодо злочинів (у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки пояснення осіб є процесуальними джерелами доказів згідно з частиною 1 статті 298-1 КПК).

Верховний Суд неодноразово висловлював позицію, згідно з якою відсутність клопотань сторін про повторне дослідження доказів не виключає право апеляційного суду безпосередньо дослідити докази, керуючись загальними засадами кримінального провадження. Тобто, якщо апеляційний суд при перегляді кримінального провадження убачає можливу недоведеність винуватості особи або її винуватість у менш тяжкому кримінальному правопорушенні він повинен за власною ініціативою забезпечити повноту дослідження доказів, адже до цього спонукають завдання кримінального провадження, вказані у статті 2 КПК та необхідність дотримання інших його засад, зокрема, верховенства права, презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини, і це не суперечить такій засаді кримінального провадження, як диспозитивність (див. наприклад: постанову Верховного Суду від 18 грудня 2018 року (справа № 659/579/16-к, провадження № 51-2073 км 18)).

Апеляційний перегляд вироку районного суду був ініційований стороною обвинувачення з метою доведення необхідності застосування закону про більш тяжке кримінальне правопорушення і в цьому провадженні, враховуючи обставини судового розгляду, Верховний Суд не убачає наявності процесуальних перешкод для апеляційного суду реалізувати право на повторне дослідження доказів за відсутності клопотань сторін про це.

З огляду на хід апеляційного розгляду, колегія суддів доходить висновку, що суд апеляційної інстанції по суті почав процедуру дослідження доказів шляхом фактичного допиту обвинувачених, оскільки пропозиція «надати пояснення щодо обставин інкримінованого злочину» нічого іншого не означає, крім пропозиції надати показання.

Постанова ККС від 01 серпня 2022 року справа № 640/7928/17 , провадження № 51-3413км21

Під час апеляційного розгляду за апеляційною скаргою прокурора, потерпілого чи його представника з вимогою щодо постановлення нового вироку, за наявності доводів про невідповідність висновків суду, викладених у судовому рішенні, фактичним обставинам кримінального провадження та/або неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність, суд апеляційної інстанції має право повторно дослідити обставини, встановлені під час кримінального провадження, безвідносно до того чи заявлено клопотання про повторне дослідження доказів.

Постанова ОП ККС від 03 квітня 2023 року справа № 537/984/20 провадження № 51-1747 кмо 22

Колегія суддів звертає увагу, що у даній справі апеляційну скаргу подавала сторона захисту, а не обвинувачення, що з огляду на положення ч. 2 ст. 404 КПК України позбавляло суд апеляційної інстанції будь-якої можливості вийти за межі апеляційних вимог захисника.

Дослідивши в ході апеляційного розгляду та зазначивши в ухвалі в обґрунтування доведеності винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 121 КК України, додаткові докази, які відсутні у обвинувальному вирокі, апеляційний суд безпідставно збільшив доказову базу для підтвердження винуватості засудженого та на спростування доводів апеляційної скарги захисника, чим порушив вимоги ч. 2 ст. 404 КПК України, відповідно до якої суд апеляційної інстанції не вправі вийти за межі апеляційних вимог, якщо цим погіршується становище обвинуваченого. За наведених обставин колегія суддів вважає, що постановлена апеляційним судом ухвала не відповідає вимогам ст. 419 КПК України.

Постанова ККС від 25 жовтня 2023 року (справа № 484/3/21, провадження № 51-4217 км 23)

В провадженні, де суд апеляційної інстанції вбачає, що доводи апеляційних скарг про невідповідність висновків суду фактичним обставинам кримінального провадження виглядають обґрунтованими та потребують перевірки, таку перевірку здійснює шляхом повторного дослідження обставин, установлених під час кримінального провадження, із дотриманням вимог ст. 404 КПК України. У разі, якщо висновки суду апеляційної інстанції є відмінними від висновків суду першої інстанції, стосуються сутнісних ознак доказів - достовірності, належності, допустимості - і саме це зумовлює висновок про винуватість обвинуваченого у вчиненні інкримінованого кримінального правопорушення, суд апеляційної інстанції зобов'язаний дослідити всі докази з дотриманням вимог ст. 23 КК.

Постанова ККС від 31 серпня 2022 року (справа № 183/3399/15, провадження № 51-1376км22)

Висновок щодо застосування статей 284, 417 КПК

Після встановлення під час апеляційного розгляду факту смерті обвинуваченого, щодо якого ухвалено виправдувальний вирок, суд апеляційної інстанції зобов'язаний виконати вимоги статей 370, 404, 419 КПК, забезпечити участь захисника, продовжити апеляційний розгляд, надати мотивовані відповіді на доводи апеляційних скарг та постановити ухвалу, передбачену одним із пунктів 1, 2, 5 або 6 ст. 407 КПК з урахуванням вимог статей 284, 417 КПК.

Постанова ОП ККС від 04.09.2023 Справа № 710/466/16-к Провадження № 51-6068кмо21

У постанові від 25 лютого 2020 року (справа № 599/593/18, провадження № 51-5462км19) Верховний Суд визнав помилковим постановлення судом першої інстанції у провадженні, яке було продовжено з метою реабілітації померлого, обвинувального вироку і погодився з судом апеляційної інстанції, який, перевіривши доводи сторони захисту і надавши їм вичерпні відповіді, дійшов висновку про скасування вироку і закриття кримінального провадження, зазначивши при цьому у мотивувальній частині свого рішення про відсутність підстав для реабілітації особи.

Постанова ККС від 25 жовтня 2023 року справа № 606/2306/21, провадження № 51-3124м23

Суд апеляційної інстанції повинен у першу чергу розглянути подані апеляційні скарги, зокрема й насамперед щодо незаконності ухваленого обвинувального вироку, й лише після переконання у законності, обґрунтованості та вмотивованості обвинувального вироку щодо особи ухвалити рішення про скасування такого вироку у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності за спливом строків давності й закрити кримінальне провадження на підставі п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК.

Постанова ККС від 01.05.2023 Справа № 187/149/20, Провадження № 51-784км23

Розглядаючи у судовому засіданні клопотання сторони захисту про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності та закриття кримінального провадження на підставі ст. 46 КК, апеляційний суд взяв до уваги відеозвернення потерпілого, в якому він зазначав про те, що претензій до обвинуваченого не має, обвинувачений сприяв у його лікуванні і те, що вони примирилися з обвинуваченим.

Проте, зі змісту такого звернення не убачається, що потерпілий висловлює свою позицію щодо поданого стороною захисту клопотання і розуміє, що у разі задоволення такого клопотання кримінальне провадження буде закрито.

Окрім того, колегія суддів зазначає, що відповідно до п.5 ч. 1 ст. 91 КПК обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання, є обставинами, які підлягають доказуванню. У свою чергу доказування є діяльністю зі зібрання, перевірки та оцінки доказів. Критеріями оцінки доказів є належне процесуальне джерело, передбачене ч. 2 ст. 84 КПК, належний суб'єкт отримання доказів та належна процесуальна форма.

Колегія суддів вважає, що відеозвернення потерпілого у цьому провадженні не може бути розцінене ані як показання, оскільки показання в суді надаються в усній формі (ч. 1 ст. 23 КПК) та при безпосередній участі, а у разі неможливості безпосередньої участі - у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (ст. 336 КПК), ані як документ, оскільки інформація, яка міститься в ньому, з огляду на зазначене вище є недостатньою для встановлення судом обставин, передбачених ст. 46 КПК.

Таким чином, рішення суду апеляційної інстанції про звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням з потерпілим та закриття кримінального провадження є передчасним і таким, що постановлене з істотним порушенням вимог кримінального процесуального законодавства

Постанова ККС від 20 вересня 2023 року справа № 335/10127/20 провадження № 51-3842 км 23

Виключення апеляційним судом із призначеного обвинуваченому покарання зарахованого судом першої інстанції періоду попереднього ув'язнення, а також зміна початку строку відбування покарання з 29 травня 2018 року на 28 травня 2019 року через призму ст. 421 КПК України є тими «іншими випадками», які беззаперечно погіршують правове становище обвинуваченого, а тому в цьому випадку апеляційний суд не міг постановити таке судове рішення у виді ухвали, а лише – ухваливши вирок. Постанова ККС від 12 лютого 2020 року справа № 428/6337/18 провадження № 51-3809 км 19

Висновок не подоланий.

Висновки щодо застосування норм права

Зміна за результатами розгляду апеляційної, касаційної скарги покарання у виді позбавлення чи обмеження волі, від відбування якого особу було звільнено з випробуванням на підставі ст. 75 КК на штраф не є погіршенням правового становища обвинуваченого, засудженого.

Призначення апеляційним судом покарання у виді штрафу замість призначеного судом першої інстанції покарання у виді обмеження чи позбавлення волі зі звільненням від його відбування з випробуванням на підставі ст. 75 КК не є: «застосуванням більш суворого покарання» в розумінні п. 2 ч. 1 ст. 420 КПК; «неправильним звільненням від відбування покарання» в розумінні п. 4 ч. 1 ст. 420 КПК; «іншим погіршенням становища обвинуваченого» в розумінні ч. 2 ст. 404 і ч. 1 ст. 421 цього Кодексу, у зв'язку із чим задоволення відповідних апеляційних вимог сторони захисту з огляду на приписи ст. 420 КПК не вимагає скасування у відповідній частині вироку суду першої інстанції і постановлення нового вироку. Таке рішення суд апеляційної інстанції постановляє у формі ухвали.

Постанова Великої Палати ВС від 07 грудня 2021 року справа № 617/775/20, провадження № 13-110кс21

Згідно постанови колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 17 грудня 2019 року у справі № 185/6228/18 (провадження № 51-1270км19), залишаючи без зміни ухвалу Дніпровського апеляційного суду від 06 грудня 2018 року, суд касаційної інстанції зазначив, що з урахуванням положень ч. 1 ст. 420 КПК України і зважаючи на те, що спеціальна конфіскація не входить до переліку кримінальних покарань, визначеного ст. 51 КК України, та рішення про неї згідно з ч. 4 ст. 374 КПК України приймається разом з рішеннями щодо речових доказів і документів, тому її належить вважати спеціальною формою розпорядження грошима, цінностями та іншим майном, які відповідають ознакам ч. 1 ст. 96-2 КК України, та відповідно апеляційний суд дійшов правильного висновку, що зміна правової підстави вилучення в обвинуваченого майна на спеціальну конфіскацію його становища не погіршує.

НАТОМІСТЬ

У постановах ККС від 18 січня 2024 року у справі № 212/2548/22 (провадження № 51-6453 км23), від 22 листопада 2023 року у справі № 369/5665/22 (провадження № 51-4246 км23), від 24 серпня 2023 року у справі № 932/623/22 (провадження № 51-905 км23) та від 27 вересня 2021 року у справі № 466/5842/20 (провадження № 51-2955 км21)

Апеляційний суд, приймаючи рішення про застосування спеціальної конфіскації погіршив становище засудженого, а тому, згідно з положеннями ст. 421 КПК України, мав ухвалити свій вирок, а не ухвалу.

Ухвалою від 21 лютого 2024 року (справа № 183/4229/23, провадження № 51-5837 км 23) провадження передано на розгляд ОП ККС

Висновок: з урахуванням положень ч. 1 ст. 407, ч. 1 ст. 418 та ч. 1 ст. 420 КПК України, які не містять заборони щодо постановлення одночасно двох різних процесуальних рішень за результатами апеляційного розгляду кримінального провадження, колегія суддів вважає, що у випадках порушення в апеляціях питання про погіршення становища одних засуджених (виправданих) та про скасування чи зміну вироку суду першої інстанції щодо інших таких осіб з інших підстав, апеляційний суд, за наявності для того підстав, постановляє вирок тільки щодо тих засуджених (виправданих), становище яких погіршується, а щодо решти виносить ухвалу.

Постанова ОП ККС від 04 листопада 2019 року (справа № 128/2455/15-к, провадження № 51-5172 кмо 18)

У той же час колегія суддів вважає необхідним звернути увагу апеляційного суду та роз'яснити, що відповідно до пунктів 3 та 4 ч. 1 ст. 408 КПК у разі зменшення сум, які підлягають стягненню, або збільшення цих сум, якщо таке збільшення не впливає на обсяг обвинувачення і правову кваліфікацію кримінального правопорушення, а також в інших випадках, якщо зміна вироку не погіршує становища обвинуваченого, суд апеляційної інстанції приймає рішення про зміну вироку місцевого суду у формі ухвали, а не ухвалює свій вирок у цій частині.

Постанова ККС від 02 вересня 2021 року справа № 645/4359/18, провадження № 51-425км21

Висновок щодо застосування норм права

Частина 2 ст. 416 КПК визначає вичерпний перелік випадків, коли при новому розгляді суд першої інстанції може застосувати закон про більш тяжке кримінальне правопорушення або посилення покарання, а саме тільки за умови, якщо вирок було скасовано за апеляційною скаргою прокурора або потерпілого чи його представника у зв'язку з необхідністю застосування закону про більш тяжке кримінальне правопорушення або посилення покарання. При цьому положення ч. 2 ст. 415 КПК не слід розглядати як такі, що дозволяють зробити виключення з указанного правила.

У разі встановлення апеляційним судом істотних порушень вимог кримінального процесуального закону, які є підставами для скасування вироку чи ухвали суду і призначення нового розгляду в суді першої інстанції, відповідно до вимог статей 370, 419, 416 ч. 2 КПК він не може залишити поза увагою доводи апеляційної скарги прокурора чи потерпілого щодо необхідності застосування закону про більш тяжке кримінальне правопорушення або посилення покарання, оскільки в протилежному випадку це призведе до неможливості застосування такого закону при новому розгляді в суді першої інстанції.

Перевіривши обґрунтованість відповідних доводів апеляційних скарг прокурора чи потерпілого, апеляційний суд, крім випадку, якщо знайде їх безпідставними, при скасуванні оскарженого судового рішення з підстав істотних порушень кримінального процесуального закону і призначенні нового розгляду в суді першої інстанції, повинен також указати на неправильність чи передчасність висновків суду в судовому рішенні, яке скасовується, про застосування чи незастосування того чи іншого закону про кримінальну відповідальність чи призначення того чи іншого покарання, як на додаткову підставу для скасування судового рішення.

При цьому, виходячи зі змісту ч. 2 ст. 415 КПК, суд апеляційної інстанції повинен формулювати свої висновки та вказівки лише в такій формі, щоб це не призводило до вирішення наперед указаних в цій нормі питань, але водночас давало би достатні підстави для застосування закону про більш тяжке кримінальне правопорушення та призначення більш тяжкого покарання у випадку, якщо під час нового розгляду в суді першої інстанції винуватість особи у вчиненні відповідного злочину буде доведено в установленому законом порядку.

Постанова ОП ККС від 23 вересня 2019 року справа №728/2724/16-к, провадження № 51-7543кмо18

Об'єднана палата ККС ВС у постанові від 11 вересня 2023 року у справі №711/8244/18 дійшла висновку про те, що п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК застосовується лише до кримінальних проваджень, відомості про які внесені до ЄРДР після введення в дію цього положення, тобто поширюється на кримінальні провадження, відомості про які внесені до ЄРДР з 16 березня 2018 року, і не поширюється на кримінальні провадження, відомості щодо яких внесені в ЄРДР до вказаної дати.

Враховуючи те, що у кримінальних провадженнях, відомості про які внесено до ЄРДР до 16 березня 2018 року, п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК застосовувати не можна, то суду першої інстанції необхідно дослідити ту доказову базу, яка була здобута у межах строку досудового розслідування, оцінити кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а їх сукупність – з точки зору достатності та взаємозв'язку, ухвалити законне й обґрунтоване судове рішення

Постанова ККС від 23 січня 2024 року (справа №127/28466/19, провадження № 51-77км21)

Відповідно до частини 9 статті 615 КПК України (в редакції Закону України №2201-ІХ від 14.04.2022 року), яка діяла на час направлення обвинувального акту до суду (травень 2022 року), було визначено, що під час дії воєнного стану обвинувальні акти, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності скеровуються та розглядаються судами, в межах територіальної юрисдикції яких закінчено досудове розслідування, а в разі неможливості з об'єктивних причин здійснювати відповідним судом правосуддя - найбільш територіально наближеним до нього судом, що може здійснювати правосуддя, або іншим судом, визначеним у порядку, передбаченому законодавством. На думку колегії суддів, указана норма закону з огляду на оголошення у країні воєнного стану й ускладнення у зв'язку з цим доступу до правосуддя, передбачила спеціальне регулювання питань направлення кримінального провадження на розгляд до певного суду в умовах воєнного стану, однак при цьому вона не виключила й можливість направлення провадження на розгляд до суду за місцем вчинення кримінального правопорушення, якщо для цього немає об'єктивних перешкод, пов'язаних з воєнним станом.

Постанова ККС від 23 серпня 2023 року справа № 712/3604/22 провадження № 51-3112км23

Верховний
Суд

Дякую за увагу!